

трудової діяльності після досягнення пенсійного віку), проти-дію масштабній трудовій еміграції робочої сили.

Висновки

Необхідність швидкого виходу із кризи та забезпечення стабільного економічного зростання в Україні потребує покращення умов і посилення стимулів формування та максимально ефективного використання людського капіталу. Основними напрямками політики, спрямованої на досягнення зазначеної мети, має стати забезпечення максимальної економічної активності населення, створення гідних умов праці, сприяння набуттю високого рівня освіти та кваліфікації, підтримки здоров'я нації. Безпосереднім важелем такої політики є перехід до моделі розвитку, що спирається не на низьку вартість людських ресурсів, а на високу якість людського капіталу. Тому необхідно здійснити поетапне реформування системи підвищення доходів, забезпечуючи реалізацію комплексу заходів щодо попередження зниження реальної заробітної плати і рівня життя населення в умовах прискорення інфляційних тенденцій, усунення надмірних диспропорцій в заробітній платі між галузями і регіонами, переходу до стійкого зростання заробітної плати і доходів населення на основі підвищеної продуктивності праці та

ефективності реалізації людського потенціалу. Для реалізації зазначених цілей насамперед потрібно здійснити перехід від фіксованої мінімальної заробітної плати до впровадження соціального стандарту відтворення працівника, який має враховувати необхідність утримання непрацездатних членів сім'ї, дітей, витрати на купівлю або оренду житла, платні послуги охорони здоров'я, освіти, тощо. Розробити заходи заохочення бізнесу щодо збільшення оплати праці на підприємствах та підвищення продуктивності існуючих робочих місць, реформувати ринок праці з метою підвищення гнучкості та адаптивності до вимог попиту на людський капітал, зокрема шляхом удосконалення систем професійної підготовки і перепідготовки, поліпшення інформаційного забезпечення ринку, розвитку механізмів соціального захисту працюючих, формування механізмів легалізації тіньової зайнятості.

Література

1. Статистична інформація Державного комітету статистики України [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
2. Україна в 2007 році: внутрішнє і зовнішнє становище та перспективи розвитку // Економіст. – 2008. – №2. – С. 9–71.

О.В. ГАЛІЦИНА,
к.в.н.,
Н.К. САМЧЕНКО,

асистент кафедри, Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана

Структурний аналіз тенденцій розвитку економіки

Стаття присвячена аналізу розвитку економіки на засадах структурного аналізу за Національними рахунками України 1994–2008 років за періодами кризового стану економіки, її стабілізації, стійкого зростання, зниження темпів розвитку.

Ключові слова: економіка, структурний аналіз, темпи розвитку, еластичність, структура економіки.

Статья посвящена анализу развития экономики на основе структурного анализа по Национальным счетам Украины 1994–2008 годов по периодам кризисного состояния экономики, ее стабилизации, устойчивого роста, снижения темпов развития.

Ключевые слова: экономика, структурный анализ, темпы развития, эластичность, структура экономики.

The article analyzes the economical development which is based on structural analysis for the National Accounts of Ukraine during 1994–2008 years. That was the period of critical economical situation and its stability, sustainable growth and its slowdown.

Постановка проблеми. Структурний аналіз тенденцій розвитку економіки як методологія дослідження економічної системи ґрунтується на відображенні сталих внутрішніх зв'язків між її підсистемами та їх елементами, тобто структури економіки з урахуванням властивостей її цілісності, інваріантності, усталеності та динамізму.

Цілісність структури економіки проявляється через інтегрованість її підсистем та елементів, зумовлену властивими економіці специфічними закономірностями, тобто наявністю внутрішньої зумовленості властивостей цілісного об'єкта, що знаходить своє відображення у відповідних структурно-функціональних зв'язках. При цьому співвідношення структури і її підсистем відображує співвідношення різних структурних рівнів економіки, а співвідношення цілого і частини (елемента) проявляється на одному рівні структурної організації. Таким чином, елементи структури мають її властивості як цілого і без нього не існують. У той же час елементи структури є відносно самостійними з притаманними їм функціями, які, проявляючись через структурно-функціональні зв'язки, впливають на розвиток структури як цілісної системи. За кількісним аспек-

СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВІ ПРОБЛЕМИ

том структуру як цілісність можна розглядати у вигляді суми її елементів як частин. При якісному ж підході до оцінювання структури вона більша за таку суму, оскільки у сукупності елементів з'являється нова якість (синергія), що утворюється від поєднання властивостей складових, яка втрачається разом зі зникненням цього зв'язку.

При структурно-функціональному підході до дослідження тенденцій розвитку економіки її структура повинна розглядатися як сукупність структурно-функціональних зв'язків між її елементами, які визначають розвиток цілісного, інваріантного, усталеного і динамічного об'єкта та відтворюють процеси виробництва та використання продукції.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. У викладеній постановці дана проблема в існуючих наукових працях не розглядалася.

Метою статті є аналіз тенденцій розвитку економіки та зрушень у її структурі, який дозволяє дати загальну характеристику об'єкта дослідження, виявити основні чинники (умови), що їх обумовлюють, та визначити механізми їх прояву. При цьому першочергова увага має бути приділена дослідженню тих структурних зрушень, які відображують зміни у структурно-функціональних зв'язках в процесі розподілу і використання важливих видів ресурсів.

Виклад основного матеріалу. Як відомо [3], структурні зрушення в економіці являють собою суперпозицію змін трьох типів: довготермінових тенденцій, які характеризуються стійкістю темпів розвитку окремих складових структури економіки; коливань впродовж коротких періодів, які є наслідком зміни темпів зростання виробництва продукції за ВЕД в різні періоди; внутрішньорічних відхилень. Наслідки зрушень останнього виду ускладнюють дослідження структури економіки через те, що, як правило, впливають на їх монотонність. Ілюстрацією наявності таких зрушень та їх впливу на динаміку випуску продукції по економіці в цілому служить відповідна лінія тренду по роках (рис. 1). При розрахунку рівняння тренду t приймають значення натурального ряду чисел від 1 до 15.

З метою усунення впливу внутрішньорічних відхилень на динаміку випуску продукції сільського господарства здій-

снюється заміна його річних обсягів на середньорічні обсяги за певні періоди. Відповідна лінія тренду розрахована при $\tau = 1, 2, 3, 4$ (рис. 1).

Рис. 1 переконливо доводить, що при проведенні розрахунків по періодах вплив структурних зрушень третього типу у випуску продукції на динаміку його середньорічних показників усунено і при цьому лінія тренду відображує її з більшою тісністю зв'язку ніж у випадку динаміки річного випуску продукції.

Вибір періодів здійснювався за критерієм мінімуму відхилень щорічних значень показника від їх середньорічного значення. Крім того, враховувалася об'єктивно існуюча періодизація розвитку економіки України, а саме: період до 1996 року характеризується різким спадом економічного розвитку; 1997–1999 роки – період зменшення впливу кризових явищ та відносної стабілізації розвитку економіки; 2000–2004 роки – період стабільного розвитку економіки; 2005–2008 роки – період падіння темпів розвитку економіки. Правомірність такої періодизації розвитку економіки частково впливає із [1, 2].

Загальне уявлення про тенденції розвитку економіки та структурні зрушення в економіці впродовж періоду 1994–2008 роки дає порівняння темпів приросту випуску продукції за видами економічної діяльності та кінцевого продукту по економіці в цілому згідно з класифікацією, визначеною при здійсненні таксономії інформаційної бази дослідження структурно-функціональних зв'язків (табл. 1).

У таблицю включені дані за агрегованими таблицями «витрати-випуск», що включають 11 видів економічної діяльності. Таке угруповання видів економічної діяльності є доцільним з погляду на те, що мінливість моделі «витрати-випуск» визначається в значній мірі коливаннями малих коефіцієнтів матеріальних витрат, а із зменшенням розмірності моделі зменшується кількість таких коефіцієнтів, що підвищує стійкість моделі.

Для проведення аналізу тенденцій розвитку економіки розглянемо динаміку темпів приросту даних показників по економіці в цілому по періодах (рис. 2) і по роках (рис. 3).

Загальними тенденціями розвитку економіки впродовж періоду, що досліджується, є значні темпи падіння випуску

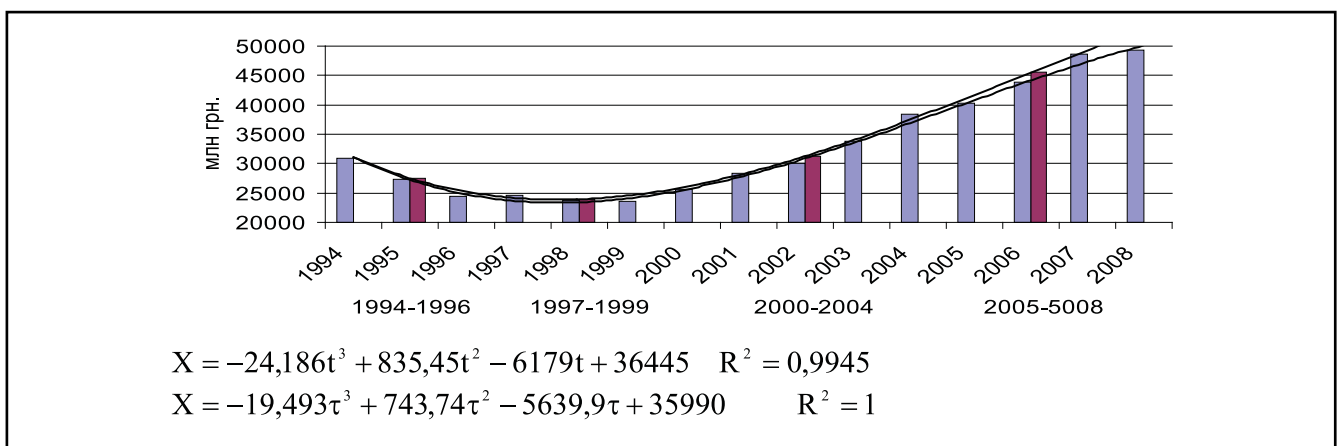

Рисунок 1. Динаміка випуску продукції по економіці в цілому

Таблиця 1. Темпи приросту випуску продукції та кінцевого продукту, у %

Вид економічної діяльності		Період			
		1994–1996	1997–1999	2000–2004	2005–2008
Сільське господарство	1	-14,66	-4,77	5,16	-1,84
Паливна промисловість	2	-14,69	9,15	7,92	1,49
Харчова промисловість	3	-11,61	-3,50	10,57	4,98
Легка промисловість	4	-24,20	-1,78	5,35	10,76
Деревооброблення	5	-20,87	-3,36	26,66	4,28
Хімічне виробництво	6	-16,49	0,80	19,11	9,69
Металургія	7	-18,16	5,58	13,48	4,11
Машинобудування	8	-21,84	-4,94	12,59	10,28
Електроенергетика	9	-16,24	4,54	-6,22	5,28
Будівництво	10	-20,63	-10,11	11,21	12,48
Інші види (послуги)	11	-17,57	-0,85	12,54	10,98
Всього	12	-14,89	-1,19	10,31	6,53
Кінцевий продукт	13	-15,04	-1,7	8,42	5,08

продукції та кінцевого продукту у першому періоді (1994–1996), суттєве їх уповільнення у другому періоді (1997–1999) відповідно у 12,5 і 8,9 раза, зростання темпів приросту цих показників у третьому періоді (2000–2004) більш ніж у 12 разів та їхнє зниження у четвертому періоді (2005–2008) в 1,6 раза.

Отже, найбільш успішно економіка розвивалася за даними макроекономічними показниками у післякризовий період до 2005 року.

Від'ємні показники темпів приросту випуску продукції і кінцевого продукту у 1994–1999 роках зумовлені найглибшою за весь період економічних криз в Україні кризою 90-х

років минулого століття. Цей період характеризується тим, що відбувається безсистемний пошук моделі ринкової трансформації економіки винятково шляхом спроб через лібералізацію економічних відносин без достатнього врахування особливостей національної економіки. В результаті цього фактично була втрачена керованість економічними процесами, відбулося глибоке падіння виробництва, наслідком чого стала структурна розбалансованість економіки.

За даними табл. 1 та рис. 2, період 2000–2004 років характеризується в цілому позитивними темпами зростання економіки: темпи приросту випуску продукції за цей період в порівнянні з попереднім періодом зросли по економіці в

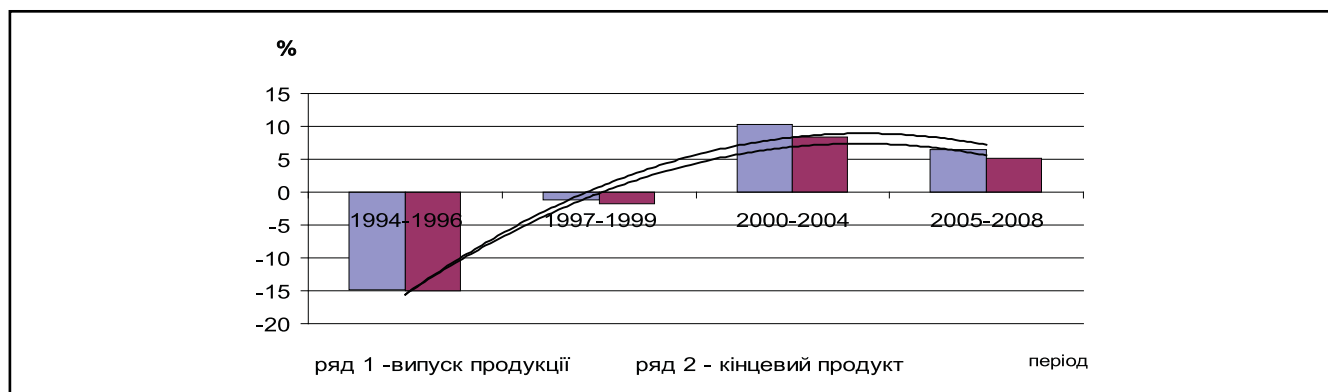

Рисунок 2. Динаміка темпів приросту випуску продукції та кінцевого продукту по періодах

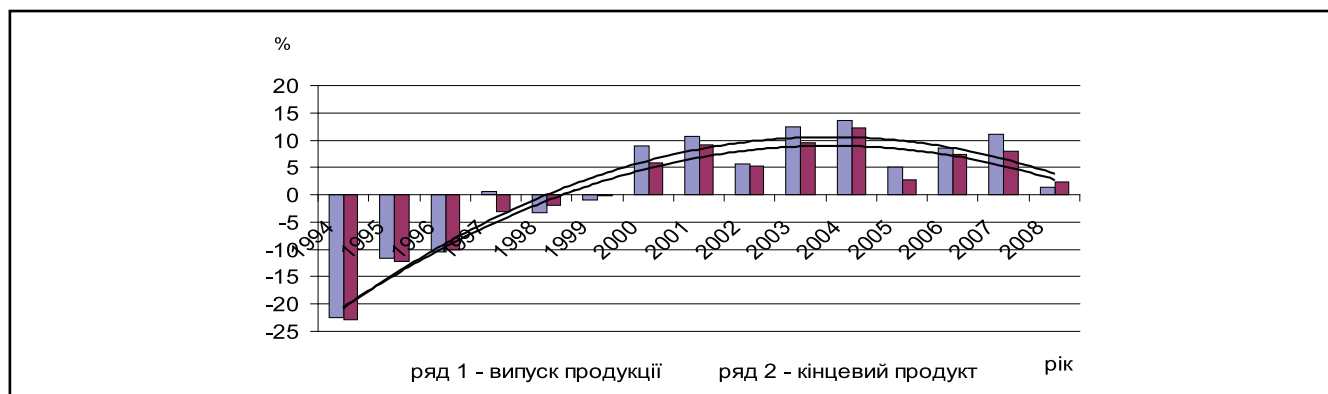

Рисунок 3. Динаміка темпів приросту випуску продукції та кінцевого продукту по роках

СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВІ ПРОБЛЕМИ

12,5 раза, а кінцевого продукту – більш ніж і 11 разів. Подібна ситуація спостерігається і по всіх видах економічної діяльності за винятком електроенергетики.

Головні фактори високої динаміки зростання економіки в цьому періоді пов'язані з переходом до структурно-інноваційного типу економічного розвитку та програмованого управління функціонування економіки, зі змінами у структурі економіки, зміцненням зв'язків між суб'єктами економічної діяльності і збільшенням частки виробництва, продукція якого споживається на внутрішньому ринку. При цьому було максимально використано прискорення економічного зростання за рахунок сприятливої зовнішньої кон'юнктури.

Найвищого темпу зростання за історію України економіка досягла у 2004 році. Приріст ВВП становив 12,1%, реальних доходів населення – 19,6, а реальної заробітної плати – 23,8%. Рекордного зростання досяг фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування – на 60,8%, що є свідченням високої ефективності економіки. Сальдо у зовнішній торгівлі товарами досягло \$3,7 млрд.

Період 2005–2008 років характеризується в цілому негативними тенденціями у розвитку економіки. Темпи зростання випуску продукції та кінцевого продукту в цілому по економіці за цей період знизилися у порівнянні з попереднім періодом відповідно на 3,78 і 3,34%, а по сільському господарству вони навіть стали від'ємними (–1,84%).

За весь період зростання темпів приросту цих показників відбулося лише у легкій промисловості (у рази), в електроенергетиці (майже у 2 рази) та у будівництві (на 1,27%). По всіх інших видах економічної діяльності відбулося падіння зазначених темпів.

Розширимо період 2005–2008 років за рахунок 2004 року (рис. 4).

Як видно із рис. 4, упродовж цього періоду економіка розвивалася надзвичайно нестабільно. Різке погіршення стану економіки відбулося у 2005 році у порівнянні з 2004 роком: темпи приросту випуску продукції знизилися в 2,7 раза (13,6 до 5,14%), а кінцевого продукту – майже у 4,5 раза (з 12,15 до 2,73%), що можна характеризувати як рецидив кризи.

Виконання розробленої Урядом України антикризової програми дозволило у 2006 році виправити існуюче становище. Впродовж серпня–грудня 2006 р. середньомісячний темп приросту ВВП перевищує 8% проти менше одного від-

сотка за аналогічний період 2005 року. Зростання промислового виробництва у 2006 році становило 6,2%. У цілому обсяг промислового виробництва становив 100,8% порівняно з 1990 роком, тобто відбулося відтворення промислового потенціалу, який був в Україні до розпаду СРСР. У будівництві, де у 2005 році був спад, у 2006 році досягнуто приросту до 10%, а темпи зростання випуску продукції в цілому за рік зросли більш ніж у 20 разів. Крім того, у 2005 році було створене значне інфляційне навантаження: індекс цін виробників промислової продукції становив 16,7%, залізничних тарифів – 39%, а у 2006 році ці показники відповідно у 1,5 та 5,3 раза нижчі.

Позитивні зрушення відбулися і у зовнішньоекономічній діяльності. До 2005 року Україна мала позитивне сальдо у зовнішній торгівлі товарами (у 1994 році – \$3,7 млрд.). У 2005 році внаслідок лібералізації імпорту це сальдо вперше стало негативним (близько \$2 млрд.), а у 2006 році воно зросло до \$5 млрд.

Позитивні тенденції розвитку економіки продовжилися і у 2007 році: темпи приросту випуску продукції зросли у порівнянні з 2005 роком більш ніж у 2 рази, а кінцевого продукту – у 2,9 раза. Особливо слід відзначити уповільнення темпів падіння випуску продукції у сільському господарстві з –7,8% у 2005 році та –5,12% у 2006 році до –1,83% у 2007 році, та суттєве зростання цього показника у металургії відповідно з –1,5 та 5,28% до 12,5% та у машинобудуванні – з 7,55 та 14,36% до 20,43%. Останній рік періоду 2005–2008 років характеризується як і 2005 рік різким зниженням темпів приросту випуску продукції та кінцевого продукту у порівнянні як з 2004 роком, так і з 2007 роком: відповідно з 13,6 і 11,1% до 1,37% та з 12,15 і 7,94% до 2,3%. При цьому зростання темпів приросту цих показників відбулося у порівнянні з 2007 року в сільському господарстві, паливній промисловості та деревообробці, а у порівнянні з 2004 роком – лише в електроенергетиці.

Безумовно, на такий стан економіки у 2008 році вплинула світова криза, але статистика свідчить про те, що спад економічного розвитку почався раніше. Так, приріст ВВП у вересні 2008 року низився на 5,4% у порівнянні з серпнем того ж року, а обсягу промислової продукції – на 4,0%.

Крім того, починаючи з 2005 року стрімко накопичувався валовий зовнішній борг: на початок 2004 року він становив

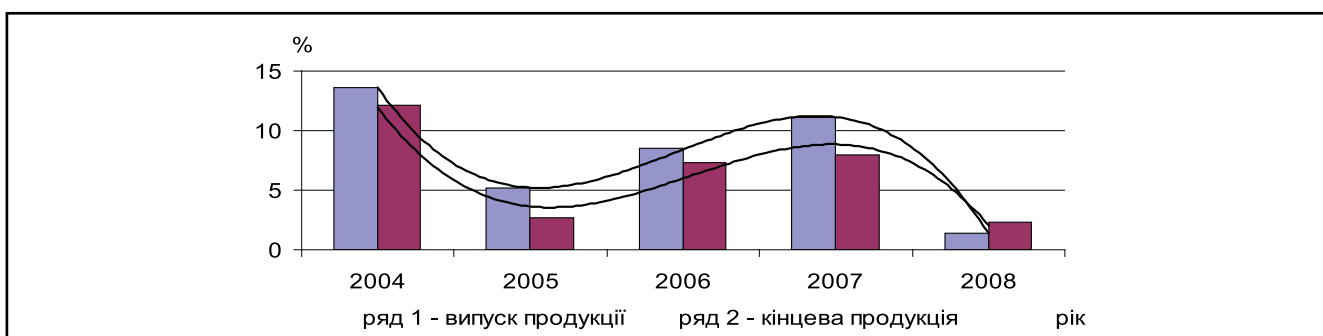

Рисунок 4. Динаміка темпів приросту випуску продукції та кінцевого продукту у 2004–2008 роках

\$23,8 млрд., на кінець першого кварталу 2008 року – \$92,5 млрд., тобто 61% від ВВП. У той же час основна частка прямих іноземних інвестицій спрямовувалася у фінансовий сектор, торгівлю та посередництво. В 2004 році у промисловість було вкладено 45,8% прямих іноземних інвестицій, в 2005 році – 30,9%, а в 2008 році – 22,6%. Частка цих інвестицій в основні засоби, що забезпечують розвиток економіки, в 2005 році становила лише 5,0%, в 2006 році – 3,7, в 2007 році – 3,5, а в 2008 році – 5,2%.

Той факт, що світова фінансова криза лише загострила і прискорила внутрішні економічні проблеми, які виникли у 2008 році, підтверджується аналізом економічного піднесення впродовж 2001–2007 років. За цей час чітко простежується два періоди розвитку економіки: з 2001 по 2004 рік та 2005 по 2007 рік. За весь період динаміка оплати праці та прибутку є позитивною. У 2004 році оплата послуг фінансових посередників зросла – на 54%. Починаючи ж з 2005 року доходи фінансових посередників починають значно випереджати доходи в інших сферах економіки. Поглиблення системно-структурного аналізу розвитку економіки з метою більш точного визначення закономірності структурних зрушень по окремих періодах та виявлення їх особливостей здійснюється шляхом виключення впливу загальноекономічної динаміки на показники темпів приросту випуску продукції по кожному з видів економічної діяльності за рахунок визначення коефіцієнтів еластичності динаміки

цього показника від динаміки темпів приросту кінцевого продукту як співвідношення між ними (табл. 2).

Порівняємо отримані коефіцієнти еластичності з даними табл. 3.

Можна відмітити, що коефіцієнти еластичності по ВЕД, частка випуску продукції яких збільшується в часі, значно більше одиниці і, навпаки, із зменшенням цієї частки коефіцієнт еластичності стає меншим від одиниці. Для тих же видів економічної діяльності, частка випуску продукції яких не відрізняється суттєво між періодами, коефіцієнти еластичності коливаються біля одиниці. Отже, тенденції зміни цих коефіцієнтів відображують спрямованість зрушень у структурі економіки за видами економічної діяльності, особливо в періоди інтенсифікації розвитку економіки.

Підсумовуючи результати структурного аналізу розвитку економіки за 15-річний період, можна виділити певні його характерні тенденції та особливості.

Перш за все слід виокремити із загального розгляду період 2005–2008 років як такий, що характеризується негативними структурними зрушеннями не тільки по окремих видах економічної (за виключенням легкої промисловості, електроенергетики і будівництва), а й по економіці в цілому.

Упродовж другого та третього періодів спостерігаються стійкі темпи зростання економіки за виключенням різкого їх падіння у 2000–2004 роках в електроенергетиці та незначного зниження в паливній промисловості. Цей факт свід-

Таблиця 2. Еластичність динаміки темпів приросту випуску продукції від динаміки темпів приросту кінцевого продукту

Вид економічної діяльності		Період			
		1994–1996	1997–1999	2000–2004	2005–2008
Сільське господарство	1	-0,98	-2,81	0,61	-0,36
Паливна промисловість	2	-0,98	5,38	0,94	0,29
Харчова промисловість	3	-0,77	-2,06	1,26	0,98
Легка промисловість	4	-1,61	-1,05	0,64	2,12
Деревообробка	5	-1,39	-1,98	3,17	0,84
Хімічне виробництво	6	-1,10	0,47	2,27	1,91
Металургія	7	-1,21	3,28	1,60	0,81
Машинобудування	8	-1,45	-2,91	1,49	2,02
Електроенергетика	9	-1,08	2,67	-0,74	1,04
Будівництво	10	-1,37	-5,95	1,33	2,46
Інші види (послуги)	11	-0,66	-0,72	1,43	1,79
Всього	12	-0,99	-0,70	1,22	1,29

Таблиця 3. Структура випуску продукції за видами економічної діяльності, %

Вид економічної діяльності		Період			
		1994–1996	1997–1999	2000–2004	2005–2008
Сільське господарство	1	13,89	14,03	12,25	7,93
Паливна промисловість	2	6,21	7,54	7,91	6,41
Харчова промисловість	3	11,10	11,52	11,85	11,04
Легка промисловість	4	2,06	1,76	1,65	1,63
Деревообробка	5	1,24	0,97	1,76	1,89
Хімічне виробництво	6	3,67	3,43	5,00	5,86
Металургія	7	10,02	10,09	10,91	11,32
Машинобудування	8	8,18	6,49	6,43	7,71
Електроенергетика	9	5,00	4,77	3,38	2,38
Будівництво	10	5,93	4,47	3,91	4,87
Інші види (послуги)	11	5,45	5,82	5,83	6,49

чить про наявність ознаки тенденцій позитивних структурних зрушень в економіці, що склалися впродовж 1997–2004 років. Характерною особливістю проміжку часу є диференціація темпів зростання виробництва продукції по окремих видах економічної діяльності на фоні незначного уповільнення темпів приросту випуску продукції та кінцевого продукту по економіці в цілому.

До позитивних тенденцій цього періоду слід віднести значні темпи зростання виробництва по машинобудуванню, що пов'язане з інвестиційним процесом і забезпечує технічне переозброєння виробництва, а також по металургії та хімічному виробництву – постачальників нових матеріалів для забезпечення інноваційного розвитку економіки.

Нарешті, до важливих структурних зрушень слід віднести значне зростання темпів розвитку послуг (8,6% у другому періоді та 13,3% у третьому періоді).

Висновки

Виявлені тенденції та особливості динаміки виробництва продукції за видами економічної діяльності вплинули на змі-

ни структурно-функціональних зв'язків, які відображують зрушення в розподілі та використанні всіх видів ресурсів, що задіяні у виробництві проміжного та кінцевого продукту. Ці зрушення мають бути обов'язково враховані при моделюванні динаміки структурно-функціональних зв'язків як обов'язкового інгредієнту балансової структурно-функціональної моделі, призначеної для прогнозування розвитку відтворювальної структури економіки. Це дасть можливість у повній мірі врахувати структурні зрушення, що відбулися в економіці, у прогнозованому періоді.

Література

1. Крючкова І.В. Структурні чинники розвитку економіки України / Крючкова І.В. – К.: Наукова думка, 2004. – 317 с.
2. Суслов О.П. Структурний аналіз розвитку економіки: монографія / Суслов О.П., Галіцин В.К., Галіцина О.В. – Івано-Франківськ: Галицька Академія, 2009. – 224 с.
3. Яременко Ю.В. Теория и методология исследований многоуровневой экономики: [избр. труды в 3 кн.] / Яременко Ю.В. – М.: Наука, 1997. – К. 1. – 357 с.

Р.Д. БАЛА,
асистент, Національний університет «Львівська політехніка»

Метод ідентифікування видів коучингу на підприємстві

У статті досліджуються питання застосування коучингу на підприємствах України. У роботі запропоновано методичний інструментарій, який дозволяє ідентифікувати рівень розвитку коучингу на підприємстві. Також автором систематизовано та узагальнено класифікацію видів коучингу.

Ключові слова: коучинг, підприємство, ідентифікація, класифікація.

В статье исследуются вопросы применения коучинга на предприятиях Украины. В работе предложен методический инструментарий, позволяющий идентифицировать уровень развития коучинга на предприятии. Также автором систематизирована и обобщена классификация видов коучинга.

Ключевые слова: коучинг, предприятие, идентификация, классификация.

Постановка проблеми. Опрацювання значної кількості праць у сфері коучингу дозволили виявити проблему відсутності спеціальних положень з визначення типів коучингу на підприємствах. Коучинг на підприємстві є одним із інструментів розвитку потенціалу працівника, спонукання його до досягнення цілей та забезпечення інтересів підприємства. Менеджери використовують різноманітні способи застос-

ування коучингу на підприємстві. Проте можемо зазначити, що ефективність коучингу буде залежати від основних цілей, яких хоче досягнути керівник, та відповідно від спрямування коучингу. Тому доцільним є розглянути можливі напрями застосування коучингу, що дозволить визначити його види на підприємстві. Для цього нами пропонується розробити методичні положення з ідентифікування видів коучингу на підприємстві.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Питанням реалізації та застосування конкретних видів коучингу на підприємствах присвячено чимало праць зарубіжних науковців та практиків коучингу. Серед відомих праць, в яких досліджуються процеси реалізації коучингу, найпопулярнішою є робота Майлза Дауні «Ефективний коучинг». Дана робота містить рекомендації щодо особливостей реалізації коучингу. В роботі також виокремлено індивідуальний, підприємницький та бізнес-коучинг. Відомою серед практиків є робота Джона Уйтмора «Коучинг високої ефективності», основною заслугою якої є розроблення теоретичних засад застосування коучингу та запропоновані практичні рекомендації із застосування коучингу. Одним із провідних спеціалістів у цій сфері є також Едвард Стак. Його робота «Коучинг для успішних команд та успішних компаній» також містить чимало рекомендацій для практиків коучингу. Варто